

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Який треш пишуть у російських підручниках / А. Галімов. *Реальна історія*. YouTube. 07.07.2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W52LYtBh65k&t=19s>
2. Козлова Д. «Екстремістська» Леся Українка. Окупанти знищили 180 тисяч українських книжок в Маріуполі, – міськрада. *Суспільне Донбас*. 22.09.2023. URL: <https://suspilne.media/donbas/578187-ekstremistska-lesa-ukrainka-okupanti-znisili-180-tisac-ukrainskih-knizok-v-mariupoli-miskrada/>
3. Федеральные государственные образовательные стандарты (ФГОС). URL: <https://fgos.ru/>
4. Голодомор в Україні (1932–1933). *Вікіпедія*. URL: [surl.li/wjxqzc](https://uk.wikipedia.org/wiki/Голодомор_в_Україні_(1932-1933))
5. Гончаренко А. Росіяни сформували «добровольчий батальйон» з українських полонених – ISW. *TCH*. 28.10.2023. URL: <https://tsn.ua/svit/rosiyani-sformuvali-dobrovolchij-batalyon-z-ukrayinskih-poloneni-isw-2438704.html>
6. Мединский: у народа России имеется одна лишняя хромосома. *BBC News русская служба*. 21.01.2013. URL: https://www.bbc.com/russian/rolling_news/2013/01/130121_rm_medinsky_usa_interview
7. Мединский В. Р., Торкунов А. В. История России (1945 год – начало XXI века): учебник (11 класс, базовый уровень). Москва, 2023. 448 с. URL: surl.li/rsxuze
8. Національний склад населення Росії в 2010 році. *Вікіпедія*. URL: [surl.li/zrsbnk](https://uk.wikipedia.org/wiki/Національний_склад_населення_Росії_в_2010_році)
9. Указ Президента України № 17/2024 Про історично населені українцями території Російської Федерації. *Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво*. 22.01.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/172024-49513>
10. Mieliekiestev K. I. On the origins of geopolitical and information warfare preparations for the war against Ukraine by the Russian Federation in the pivotal moments of the contemporary Russian-Ukrainian relations. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 1436 p. DOI: 10.30525/978-9934-26-223-4-72.

УДК 904:726:730 “13/15”

СИМВОЛІКА ЛЮДСЬКОГО ТІЛА В СЕРЕДНЬОВІЧНИХ НАДГРОБКАХ

А. В. Зборовська

Анотація. Надгробки розглядають у контексті дослідження суспільства, певних етнічних груп тощо, що є вкрай несправедливо, адже надгробки є колодезем інформації про суспільство. Про це говорять науковці, які працюють у галузі некрополістики – допоміжної історичної дисципліни, об’єктом вивчення якої є поховальні пам’ятки від дописемних часів до сьогодення. Власне, надгробки періоду високого середньовіччя цікаві візуально: мають нетипові для інших періодів та в загальному контексті історії середньовічної Європи зображення людського тіла, а саме: домінування християнства як основного світогляду, високої смертності внаслідок чуми і ставлення людей до свого тіла та смерті.

Ключові слова: середньовіччя, Європа, надгробки, тіло, смерть, скульптура.

Внаслідок чуми, яка вразила половину Європи у XIV ст., коли смерть була дуже близькою, а концепт «смерті – чистилища – Раю або Пекла» був не уявним, а цілком реальним, почав розвиватися напрям у мистецтві (скульптурі) «транзі», що з французької перекладається як «заціплений» [1]. Такі скульптури робили для надгробків, а саме зображували тіло або пару тіл на різних стадіях розкладання. Це мало нагадувати людям про короткотривалість життя, неминучість смерті та перемогу душі над плоттю. Важливо зазначити, що такі надгробки були поширеним явищем лише серед заможних людей. Скульптурні традиції транзі відрізнялись від країни до країни. Наприклад, у Франції часто створювали надгробки, де тіло поточене червою. У Німеччині та Австралії тіло могли поїдати жаби, ропухи та змії. Звичайно, тогочасні митці знали, що жаба, ропуха та змії не харчуються мертвими тілами, але ці істоти відображали образ зла. Наприклад, скульптура людського тіла, поточена зміями – це явно посилення до Біблії, де пишеться про те, що змії спокусив Єву. Отже, середньовічні митці закликали людей дбати про свою безсмертну душу і не забувати очищувати її від гріха.

Як уже було зазначено раніше, такий вид надгробків замовляли лише знатні особи, зокрема і Катерина Медічі. Створення скульптури Катерини у вигляді розкладеного тіла не було унікальним, адже на той час це було модним серед знатних осіб. Тож королева замовила створити транзі флорентійському скульптору Джироламо Делла Роббіа. Ця скульптура була Катерині не до вподоби, до того ж вона не була закінчена через смерть самого скульптора у 1566 р. Але його скульптура зберігається зараз у Луврі як свідчення про культуру того періоду. Оскільки перша

спроба створити транзі Катерини була невдалою, вона вирішила замовити ще одну у скульптора Жермена Пілона. Власне, ця скульптура до сьогодні прикрашає могилу найвпливовішої жінки XVI ст. [3].

Рис. 1. Транзі Катерини Медичі, Джироламо Делла Роббі

Існують і такі надгробки, де розміщено два тіла: живе та мертве. Особливо це характерно для Франції: постать живого розміщувалась у молитовній позі біля мертвого. Або жива фігура, яка символізувала душу, розміщувалась у лежачій позі зверху над мертвою, тобто це символіка перемоги душі над плоттю [4]. Скульптура такого типу знаходиться на надгробку Джона Фіцалана – герцога Арундельського в Англії (рис. 2).

Рис. 2. Надгробок Джона Фіцалана – герцога Арундельського (Англія)

Цікавою є поховальна скульптура «Пам'ятник серцю Рене де Шалона», присвячена молодому князю, який загинув на полі бою. Особливістю цієї скульптури є те, що тіло розміщене не в лежачому положенні, як у минулих зразках, а в стоячому. Тіло князя зображене у напіврозкладеному стані, князь наче піднімає догори руку, у якій тримає своє серце (рис. 3) [2].

Рис. 3. Транзі «Пам'ятник серцю Рене де Шалона» церкві Сен-Етьєн у Бар-ле-Дюк

Отже, ставлення до смерті в середньовіччі було складним та суперечливим. Чума XIV ст. змусила людей ще більше задуматися про смерть. Розвинувся новий напрям у скульптурі – «транзі», де зображувалися тіла на різних стадіях розкладання. Надгробки з такими скульптурами мали нагадувати про тлінність життя та перемогу душі над тілом. Важливо зазначити, що ставлення до смерті в середньовіччі значно відрізнялося від сучасного. Страх смерті й думки про потойбіччя значно сильніше впливали на життя людей.

Abstract. Tombstones are considered not primarily in the context of studying society, certain ethnic groups, etc., which is extremely unfair, because tombstones are a source of information about society. This is stated by scientists working in the field of necropolis – an auxiliary historical discipline, the object of study of which are funeral monuments from today to the present. Actually, tombstones of the period of the high Middle Ages are visually interesting: they have images of the human body that are atypical for other periods and in the general context of the history of medieval Europe, namely: the dominance of Christianity as the main worldview, high mortality due to the plague and the attitude of people to their body and death.

Keywords: Middle Ages, Europe, tombstones, body, death, sculpture.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демчук С. Доба постів і карнавалів. Як жили, пили і кохалися у середньовіччі: науково-попул. вид. Київ: Віхола, 2023. 336 с.

2. Дух і плоть. Людське тіло на середньовічних надгробках. 07.11.2023. URL: <https://credo.pro/2023/11/357857>
3. Моторошні транзи: навіщо Катерина Медічі замовила власну страхітливую скульптуру? *Хроніки Любарта*. 26.05.2020. URL: <https://www.hroniky.com/news/view/19370-motoroshni-tranzy-navishcho-kateryna-medichi-zamovula-vlasnu-strakhitlyvu-skulpturu>
4. Романенкова Ю. Французькі надгробки кінця XV ст. – середини XVI ст.: типологія, тенденції еволюції. *Інституційний репозиторій Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*. 2014. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3677/>

УДК 94:316.6(477)-070:057.341В.Путін

РЕАКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ІСТОРИЧНІ ФЕЙКИ У СТАТТІ ПУТІНА «ПРО ІСТОРИЧНУ ЄДНІСТЬ РОСІЯН ТА УКРАЇНЦІВ»

М. Т. Кубов

Анотація. Розглянуто, як українське суспільство, зокрема історики та журналісти, відреагували на статтю Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» у 2021 році, щоб зрозуміти, як українці реагують на пряму загрозу історичній спадщині в інформаційному протистоянні.

Ключові слова: пропаганда, історичні фейки, інформаційний простір.

Протягом останніх років активної боротьби проти агресії російської федерації стало зрозуміло, настільки важливу роль відіграє інформаційний складник, тому одним з найбільших викликів для України є подолання та розвіювання фейків, які були створені російськими пропагандистами. Свого часу великий резонанс викликала стаття В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців», що була опублікована у 2021 році [13], а саме те, наскільки багато у змісті було поширено різних історичних міфів з метою дискредитувати українську історію та надати вагомості російській. Такі небезпечні виклики від країни-агресора потребують гідної реакції та відповіді, оскільки це стосується власної історії, яку якщо не захистити, станеться багато невідворотних бід у всесвітньому інформаційному просторі для України.

Мета роботи – показати, як саме відреагували різні верстви українського населення на історичні міфи та фейки, поширені у статті В. Путіна.

Першими, хто відреагував на публікацію, як зазвичай трапляється, є журналісти й державні діячі. Її одразу назвали черговою спробою виправдати тезу про те, що українці та росіяни є «одним народом». Державні посадовці дали свої відповіді щодо пропагандистської роботи: колишній міністр культури Олександр Ткаченко назвав її неоригінальною, оскільки Путін продовжує ті самі тези, які просували спочатку російські царі, а згодом і більшовики. Тезу про «братські народи» колишній міністр культури спростував, згадавши Голодомор, депортації та інші геноцидні практики росіян щодо українців [14].

На резонанс навколо статті негативно відреагував колишній заступник міністра інформаційної політики Дмитро Золотухін, який сказав, що всі тільки й обговорюють пропагандистську публікацію замість того, щоб говорити про тогочасні важливі події, як-от зустріч із тогочасним канцлером Німеччини Ангелою Меркель і Президента України [1].

Окрім міністрів, на статтю президента росії відреагували керівниця тоді новоствореного Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики Любов Цибульська, яка у доволі розгорнутій відповіді відповіла про значення цієї роботи: не варта розгляду суспільства, однак для фахівців вона має цінність як приклад політичної та історичної маніпуляції. Також вона зазначила, що ці історичні фейки створені для того, щоб створити певне ставлення до певного народу та його ідентичності. Підсумувала вона тим, що історія є потужною зброєю, і що навіть зараз завдяки їй можна «відігратися» на міжнародній арені, тому українцям потрібно активно просувати свою історію для всього світу різними засобами, бо тільки так вона може захиститись від інформаційної агресії росії [1].

Загалом більшість журналістів однаково підсумували тези та саму публікацію. Вони окреслюють більшість пропагандистських тез, називають їх небезпечними. Також піддали критиці саму ідею «братських народів», наголосивши на тому, що росіяни вчиняли та вчиняють злочини й геноцид проти «братів». Згадуючи про статтю Путіна у 2022 році, після початку повномасш-